

سوال نمبر 1: شاہ حسین دی شاعری
دا فکری تے فن جاتزہ بیان
کرو۔

جواب: تعارف

شاہ حسین بابا فرید ٹول بعد پنجاب
ادب دے عڈھلے شاعر نیں۔ انہاں
دا اصل ناں حسین تے والد دا ناں عثمان ابن
بابا جی "لہور" وچ جمے تے ابتدائی تعلیم
لہور دی اپنی مصیبت دے اقام "مولوی
الوبکر" کولوں حاصل کیتی۔ فیر "بہلول
دریائی" دی بیعت "م اے سلسلہ" قادریہ
وچ شامل ہوتے۔ بابا جی دی شاعری

نوں "کافیاں شاہ حسین" بندے ہیں

کافیاں کافی دی جمع ہیں اس دے
میں پورا ہونا یا مکمل ہوا یا بہتا ہونا

ادب وچ "کافی" اس میں کلام نوں بندے ہیں
جہڑا ادب حوالے نال مکمل ہونے پنجاں ادب
وچ کافیاں اس متاخر میں نوں بندے ہیں
جہڑی موسیقی دے نال پڑھ جاسکے

کافیاں شاہ حسین دا ولہروا

پابا جی دیاں ہوقیانہ کافیاں، علامتی رنگ
تے علامتی رنگ بہت مشہور اے

* کافیاں شاہ حسین دیاں فکری خوبیاں

شاہ حسین دا علامتی رنگ

کافیاں شاہ حسین وچ سائون شاہ حسین دا
چندوبیت دا روپ لیدیاں ہونے لگے

ظاہری دھارے تے ریباکاروں دی فکریاں کہ
دے ہیں انہاں نوں فکری وچ لذت لیدی
ہیں

ایہ روپ انسان نر دینا کولوں دوتے
اب دے پڑے سردا این۔ کجہ تفتقد
مقاریاں تے نقاد دے بقول شاہ حسین
ن ایہ روپ بادشاہ اسپر دے "دین الہا
دے خلاف اپنایا س۔

* شاہ حسین دا علاقہ ونگ

صوفی بزرگ لوک اپن سائرس وچ
طیر بہذب الفاظ نہیں ورتدے۔ اوہ اشاریا
وچ گلال لہ دے ہیں۔ مثال دے طور تے

انہاں نے حیرت دی علاقہ اترانی حیاتی

لہ پتہ پونیاں دی علاقہ پنج تھانہ لہ

راج دی علاقہ آخرت دے اعمال لہ ورتی
ہیں۔

* فلسفہ وحدت الوجود دا درس

فلسفہ وحدت الوجود دی بنیاد اپن صوفی
"ابن العربی" تے رکھی س۔ شاہ

حسین دی تا قیاں نول سائیں فلسفہ
وحدت الوجود دا درس لہدا ہن

انہیوں اے مطاق ہر شہہ کا فتنان دے وح
اللہ تعالیٰ دل ذلت توں پیا ہوں اہل
تا ہر شہہ وح ساتوں اللہ تفر اندا اہل

بابا جی سبندے نے

دبا میرے حال دا عہم توں

اندا توں تا ہر توں

دوم دوم وح توں

توں بے تانا توہیں بقا

سب کچھ میرا توں

ایسے حسین ختیر سائیں دا

سہن ناہیں سب توں

• شاہ حسین دے اخراج وچار دے اہل

• فرود و تلبہ دی نندیاں

بابا جی دے فرود و تلبہ دی نندیاں ایسی

اہل۔ اوہناں نا فرود و تلبہ توں

جعدے کے حاجبزی تا اتکساری اپنان دا

حوس دتا اہل۔ بابا جی سبندے نے کہ

انسانوں کو فہم و تکلیف دہنے کے طرف
تو صرف اللہ کا ذکر کرنا چاہیے اور

۱۔ جہد تکلیف پیکر حلیہ کوہ نہیں دہنا
کچھ نہیں فقیر غنا تا ہر دم سامنے رہنا

• باعمل بادشاہ کی زندگی

یاد رکھو کہ بادشاہ کے کمر دار اُسے

لوشن پائی ہیں۔ تہ نال ہیں بادشاہ

کی خصوصیات وہ بیان کہتیاں سنتے

اونہیں دے بقول اُس بادشاہ دیکھا

۱۔ عوام ہونا ہیں۔ بادشاہ کوں عیش

۲۔ عشرت و بیخ زندگی گزارنے دے بجائے ہیں

انڈاز و بیخ حکومت چلانے چاہیے دی ہے

۳۔ اس سے اپنے رب دے آگے پیش ہونا ہیں

۴۔ اس کو لوگوں اس کی دیکھا دے متعلق

کو جہد سمجھ نہیں جاتے ہیں

یاد رکھو

۱۔ کبھی دے کوڑے سے بستی کو مندر پیل دہا ہے
کبھی صحت دلاں کبھی مال کے قاضی کبھی کبھی

کافیاں وچ اققہ پیرا بخنادا بیان

پیر نے اپنی ماں نوں اکیا

کی ماں کھیریاں دل لہ آکھ

دا بچوں پیرا قیں را بچوں دل

کھیریاں نوں اوڈں جہاں

لوک جاتے پیرا عمل

پیرے دا در چارے

کیا حسین فقیر سا بچوں دا

جاندا رہ آپ

بابا امی تا اس شاعری وانگو خود نوں

پیر نال تشبیح دتی اپن ماں را بچے نوں رب

نال تا نال اس کھیریاں لوں لوکاں

نال تشبیح دتی آما تہنہ سے بندے تا

اس دے رب دے داعیان رکاوٹ ہن

دے بچوں شاہ صاحب بندیاں دل قدر

چھڑ کے اپن نال لوں لاؤخ دا قورس

دیرے ہیں

کلام و وح دعائے انداز

یاد رکھو کہ اپنے کلام و وح لوگوں
کوں رب دے نال مضبوط اہتہ قائم
کرن دا درس دیندے میں تے ایس دے
نال ہی اوہ دعائیں دیندے نہ کہ بندہ
اپنے رب نال ہم جاوے۔

بابا جی دے بقول

سے
نی تینوں رب نہ جھل دیں فقیران دی ایہا
رب نہ جھل مہور سبکہ بک جھل رب نہ جھلن جیہا

کافیاں شاہ حسین دیاں ادبی
خوبیاں

— کافیاں دے بانج —
شاہ حسین پنجاہی ادب و وح کافیاں

دے مڑھلے شیائے نہیں اس نال ہمیں کامیل
ہندی زبان و وح کافیاں جانندیاں سن

— پنجاہی مشیاں تے استعابیاں —
دا ورتاؤ

شاہ حسین نے اپنی زبان بولنے کی زبان وچ
نتیجیاں نے استعارے دل دوتے ہیں
جسوکے شاہ صاحب فرماندے ہیں

ندیوں پار سچے دا فرمانا

کیتا قول فرداں جانا

محسوس و انگوں میں ہیں تریاں

دا تجسوس دے ہتھو ڈور

- تائیت دا صیفہ -

پنجابی زبان وچ تمام صوفیانے اہرام
نے اپنے آپ نوں عورت لٹال نتیجہ دے
روپ ایچ پیش کیتا ایل۔ پنجابی ادب
وچ عورت عاشق تے فرد معشوق ایل۔
عورت خدا دی رحمت ایل۔ تے انہال بنا
رپ دل رحمت لئی عورت دا روپ اپنایا
ایل۔

- عام فہم زبان -

پایا جی تے اپنی شاعرانہ وچ نہایت سادہ
تے عام فہم لفظاں دا استعمال کیتا ایل

- کلام وچ کریمیت -

بابا جی دے کلام وچ کریمیت دا فلسفہ

دی شکل ایہ آئی ہے جو ایہ کلام

اجلی دنیا ایہج انہیاں دی شاعر دی

دا استعمال کو جیہج وچ دی پینا

جاندا ایہ
چیرویں

سے دیا پیرے حال 17 محرم توں

مندی ٹل

شاہ حسین نا اخلاق، فلسفہ تے ایہ

حنا نال نال رب تے انہیاں دے تعلق توں

ایہ شاعر دی وائٹو بیان کردتا ایہ

شاہ صاحب دی شاعر دی "گافیاں شاہ

حسین" اتے سادہ زبان نا عام فہم شاہ

اول بابا جی دی شاعر دی تہیہ معاشرہ

دی باقیات دا فلسفہ دل تبدیلیں

سوال نمبر 3: بلاغ فریدہ منج شکر دیواروں؟

جواب: تعارف

بلاغ فریدہ میں شاعر کی تون "شکوہ فریدی"

کینڈے میں: تا پنجابی ادب وچ ایس تون

مراد "اوہ سفیرا" جیہڑا اس ولی، فقیر

دی زبان تون نکلیا ہووے۔ "بتول بزم"

"حبیب شید" الہیہ اوہ دو سطر

نظم ہوندی اے جیہڑے دو تونل مصرعی

بم قافیہ ہونڈے میں۔ "بابا جی سائیں"

شاعری وانگو لوکاں تون جیہڑو انداز

نال اخلاقیات دا درس دتا ہے۔ اخلاقیات

انہاں میں مشاعرہ دے "اوتے مٹا پیاں"

تہلے میں۔ آپ دی شاعری دے دے ہی

اصول میں

ۛ شریعت محمدیؐ کی تہذیب دی پابندی

ۛ اخلاق دی پابندی

ۛ بلاغ فریدہ دی شاعری وچ "اخلاقیات"

دا پرچار

= سچائی کا درس =

پاپائی بنا بیعتتہ ابن شاہنشاہ و انگو

سچے پرکھنے تا سچ دا ہی ساتھ دل دینے

دا درس دتا ایس . ادنیان نا عاز

حالات سچ دل سچ دا درس نہ چھوڑ

کس زور دتا ایس . جیسو پل سچ بابا جی

ایں شعر و سچ فرمانہ سے ہیں

پولیدے سچ دھرم جھوٹ نہ بولے

جیسو ا کس دے وات فریہاں جو لیدے

= غم و درد تلخ دس نثریاں =

تمام ہی صوفیاتے اترام بہت مول

حضرت بابا بلوے شاہ ، سلطان بابا بھو

شاہ حسین نا ۱۰۰۰ دس ایسے کلام

داہنی غم و درد تلخ دس نثریاں

کلیں ایس بابا نثریہ پل غم و درد تلخ

نوں چمکے سوہنے رب نال ملو لال

لش محبت دا در کل دتا ایں آہ
فرماندے نینے

۴ فریادیں نوں عنجھ سرنلی اکر لال
پورے خزانے اب دتا جو بھاویں سولوں

= اپنی ذات دس نغز =

صرفیاتے اکر ام اپنی ذات نول

قیلاں سا سوہنے اب دچ اھو چاندے

شیں تائیں انہاں نا زیادہ تر خود

تا عورت دا روپ دھارا ایں جیوے

چلے بابا بتیے شاہ سیندے میں

راجھو راجھا اکر دل دکھنی میں

آپا راجھا ہونے

سردو نی سینوں دھبہ و راجھا

پیر نہ آکھو کوئی

تا بابا فریادے فرماندے میں

۴۔ کمالیہ عیدتے پیرتے تا کمالا عیدتہ اعظمی
منزلین بوجہ میں تیرا لطف کجول

= سیرت استقامت دادکس =

پاپا فریڈتا کمالیہ لڑن اس عاقبت
دنیادیں صفت لڑن این شاعری داد
آٹماہ سیدہ این . تا اس دے مثال
سیرت حوصلہ اس دے تلقین سیرت این
اوہ سیدہ سیرت:

۴۔ دو کس سو کس کھانہ تفتہ ایانی پی
ویلو پیرالیں جو پیرالیں نہ ترسائیں

= برداشت تا صبر سلوک =

این شاعری دادکو موصیاتیہ ابرام
تا کمالیہ لڑن افلاکی تریبت سیرت این
بیان تا مشغل ویک برداشت تل
لڑن آٹماہ لڑن تا اس حال

ترکیخ جبریات دا اثر زندگی دے معاملات

وج اثر انداز ہون تو بخشنے دا درس

دنا ایں یعنی انسان نوں اخلاقیات

دا داعس کس وی حالت وج ہتھوں

جان نہ دے من دے دا حکم دتا ایں

جیویں قہر ان پھلن وج بھولہ ال عمران

وج اللہ تعالیٰ نہ ملھے لوں ہی جاون

والے، معافی تے احسان کرن والے لوکل

لوں پسند اپتا ایں تے ایں دین

تعلیم انہاں نا اپنی شاعر کی وانگو لوکل تماش

مستقل اپنی ایں

فرید جو پیش مارن ولکھا، تنہاں نہ وارنل قوم

اپنے شعر جاپکے، پیر تنہاں کجا چم

= منافقت دل مذمن =

پاہ می کہیندے تے کہ جو غلامن نہ تے

سرمیں بہن دیکھا اے نہ اس کا فر
وفا نفع بہو توں زیادہ فطر ناک
ہوڑا ہیں

۷ دلوں محبت جن سیش سچیا
جن سن ہو رکھ ہو سے کاڈھے کچیا

= کالج دس خدمت =

صفا شہرتی بہر استہال دس جہ لالچ تے لہو
لہا - دنیا والا لالچ ہیں طمع لہن ہر بہرائی
اگر تہ دالین : ایس لہن ابیا جس نے ایس
بہرائی توں عین دا پیغام دتا اے تہ
آجیا اے کہ اللہ والے اس حرمس توں
خاری ہوڑے ہیں

۷ رادے تہ س من و تہ لہن چلے پانی ان
ایلو بہتہ ۵ دنی وچ دنیا سوں بہو

- عاجز کی تہ اندکساری -

مقام میں ہوا قیامتِ اکرام اللہ دے
احفاد دے لے لہ چار روح اخلاقیات
توں انسانی جہول دل کسبھی قرار دینے
شہنشاہ تہ بابا جی ایدرہا تہ لہ عاجز ہی
اللہ پاک توں نہوں چنگی لکڑی اے تہ
بنی اسرائیل اپنی ساری حیاتی لوٹاں لوں
ادیسوں داس دتا اے

فلاہیرہ اکریدیں نکل

بابا فرید بنیامی زبان و ادب دے "وڑھلے"
شاعر سن تہ انہاں دس شاعری وچ ان
کا حیار پر شاعری وراثتو اصل دے فکس جوہاں
لبہ ہاں ہیں ڈاکٹر عبد الغزالی دے
مطابق بابا فرید نے اخلاق لوں سواراں
تہ کردار لوں بتادوں دے خوشنویسی ایسی ایں
انہاں دا ایہ شہرہ پر عوام تہ کافر دے
دل لوں مونہ لپیندا اے

سوال نمبر ۹: باقی صدیقوں کی

جواب: تعارف

باقی صدیقوں کی خطہ پوٹھوہار کے

مخاتبرہ شاعر ہیں، پینلسا وچ پیدا
ہوتے تے اعلیٰ تعلیم حاصل کر لئی
لور گئے ورنہ توں بعد اوہ راولپنڈی
آ گئے تے ریلوے پارٹنر تان وچ لڑی
لیجی، اوہیاں دی شاعری توں

”پکے گوڑے“ کہندے ہیں، **بقول اسم**

دانا باقی صدیقوں جوتے حسن دے شاعر

ہیں، انہیاں دا اپنی شاعری وائٹو ایسے

احسان، معاشرے دے بدلے رنگ، تے

تیز و ثقافت دا عکس دسبا ہیں

انہیاں دی شاعری ثقافت دی ترجمان

رہی ہیں

← "بچے گھرے" پنجاب دس
تہذیبی ثقافتی قدرات
دس ترجمان

• پنجاب کی ثقافت نال محبت دا اظہار

باقی ہندوؤں سا اپن ایک نظم و ج
معاشہ سا دے بدلے حالات آتے رہتے
پائیں اپن کے بدلے راتے جیہ آتے
دا اظہار ایتا اپن جیہ ایتا صاحب
ضرماندے نہیں

اپن نہیں مہیتا اگراں

نہ اوہ پنتوال نہ اوہ جھوٹے

نہ اوہ گھومے گھومے ہوتے

نہ اوہ گوی پتھی جوال

اپن نہیں مہیتا اگراں

• سماج دس بہری دسماں دس ہندیان

اگل شاعرانہ ڈانگو بانٹی صاحبنا

سماج دی برائیاں تا اونہیاں
حکومتی و حج اثرات تا دی
روشنی یاریں این جیویں اعیاد

صیڈا حاج نہ بنا اعیاد نہ
صیڈا کوئی چیز نہ جنگی
تو اپنے پیسے اول نہ
صیڈا سے بیویں اچی پک
توں جتنا حاج اعلیٰ میں
صیڈا اتن سوراں نگر

**فریباں دی جالبس تا وڈیریاں
دا ظالمانہ کردار**

معاشرے و حج عشریباں دا استحصال
اوتی شوہن کمال نہیں حد ہرے تے جاگیر
دار عشریباں دیاں طنز ناں اچال دے
میں تا انہیاں تو پوچھن والا دی لوت
میں ہوندا ایہہ معاشرتی براتی
ساڈی ثقافت دا غلطیہ جوار دی لوت

آپ ریلوے میں کیا کام کرنا چاہتے ہیں؟

تکے وڈے سائے
اس کے لئے آئیے

راہ و چہ گزیر

سڑکیاں گزیر

جس کو سول سروس کے
اوتھو سول سروس کے

• اپنی تہذیب سے ثقافت داتا ترجمان

یا تو سول سروس سے تعلیم "پیارے دین"

وچ باغیچوں اپنی تہذیب سے ثقافت

اس ترجمان میں ہے بہترین

جس کو اپنی عینہ کی

عینہ سے سننے سے آج

عینہ نال رجیٹ ٹور سے

رکھ عینہ سے پیار سے

ایک طرح دوسری عالمی ثقافتوں

پر مشتمل گزیر

• پختہ دل دہشت دیان کو میراں

پاؤں لہو میں جس نظاماں راہیں بند
تا پختہ دل نہ ہدیہ دا فرق او پیر لہیاں

بنیاں ایسیاں نظاماں میں کہندے ہیں

سے اگے فریاد گراں میں

جھلک ہمارے فریاد گراں میں

اوجھ اوجھے نال

اپنے نہیں مہینڈا گراں

• لوگ کہتے ادا ہیں جذبات

دا انظہار

چھین چھوت، اوجھے تا گل دندا

پتہ ال دیان مشہور لوگ کہتے ال ہیں

آپ کہتے ہیں

جاتک کہتے ال دنا

کوئی دے

کوئی دے

انی دنا

• رومان

ابن شاعر کی دانش و آنگہ انہماں تا دو دلال
دیاں محبت تا نال ہی معاشیہ ہے انہما
صحا ج یعنی لو کمال دیاں یا بندہاں حوال
ذاتہ این نظم "یتادہ" ارجح پیدایہ
کیندے ہیں:

نہ غلابی جین رنگی

عیں گلابی پگ

دو نہم دلال تا اتنا علنا

تک نہ سکیا جگت

مکدی کل

یکے سوزے وچ خطہ یو قومار دے مقام

ہیجے اکی مقامس، لوک بیتاں دی

روشنی وچ بیان لیتاں گئی اہل

دی شاعر دی وچ بندہ دے لو کمال دی

مجموعیت تے با لیس دا اظہار پایا جاتا این

باقی صاحب جھوٹے جھوٹے مہرباں وچ ڈو کتاباں

گلابی کر دے جی، تا جتن انہماں تری جفن جس

دارتاعہ اصحابا جاتا این

تعارف

شہزادہ شہنشاہ جہانگیر نے اپنے دور میں
پہلے شاعر بنے۔ **جہانگیر** انہوں نے
پہلی کتاب 'تہذیب' لکھی ہے۔
اس کا ایک باب 'ہوا میں لکھنے کے بارے میں' ہے۔
صاحب نے صاف ستھری سادگی اور
سلیس و آسان معیار قائم کیا ہے۔

جہانگیر کی دلیریاں

اس کے دلیریاں ہیں۔

- پہلا مضمون - جہانگیر کی دلیریاں
- دوسرا - شاعری کے بارے میں
- تیسرا - لوگوں کی جہانگیر
- چوتھا - سوچنا اور شاعری
- پانچواں - قلمی دلیریاں
- چھٹا - صوفیوں کی
- ساتواں - جہانگیر کی

پنجابی ادب دل جہات

اپنے کتاب اس مکمل تصدیق میں کتاب

پہن اے، الیس دے ذریعے پنجابی ادب

دل محظ جہات یا پڑھی ہیں

ملیے جوڑے حوالیاں نقل ٹریز

اس کتاب وچ ملیے جوڑے حوالے داتے

نقل ٹریز لیکھا ہیں، آپ س داؤ ٹکیاں ادلی

طر بیان دے حوالے دی داتے نے، جس نقل

جہاتیاں دا مضمون سمجھنا سوکھا پوجا نرا اہل

کتاب دی اعلیٰ

شرفی سچا ہے، صاحب کتاب دی

اعلا، بعض لب و لہجہ دے گہرائی طرز

وچ لہنی ہیں

کتاب دی سوہنی نشر

اس کتاب وچ اولے مصرعیں لفظ

پنجابی زبان وچ شہجہ دی لیکھا

سک توں بعد پنجابی ادب منوریا وچ بہت

پہلی آئی ایل
عند گل

ابن کتاب تحقیق و تنقید میں
سپاد میں کتاب ابن اس کتاب میں
اشاعتوں کو بعد پنجابی ادب تنقید
بہت تیز آئی ہیں پنجابی ادب
نقادان و حیل شریف صاحب صنف
انہی مقالہ بعد میں

سوال نمبر 2: شاہ حسین دی شاعری دا فکری تے فنی جائزہ بیان کرو۔ (16)

سوال نمبر 3: بابا فرید گنج شکر نے اخلاقیات نوں انسانی جیون دی کنجی قرار دتا اے۔ نتارا کرو۔ (16)

سوال نمبر 4: باقی صدیقی نوں پنجاب دی تہذیبی و ثقافتی قدراں دا نمائندہ شاعر آکھیا جاندا اے۔ ویروا کرو۔ (16)

سوال نمبر 5: "چنے دے اوہلے" دے حوالے نال فرخندہ لودھی دی کہانی کاری اتے لیکھ لکھو۔ (16)

سوال نمبر 6: کسے اک اتے بھرواں گل کرو۔ (16)

(الف) پنجابی ادب دی کہانی

(ب) پنجابی لسانیات

سوال نمبر 7: پنجابی لوک گیت عام لوکاں دی ثقافت تے تہذیب دا آئینہ نیں۔ مثالان راہیں بیان کرو۔ (16)

سوال نمبر 8: سیف الملوک اصل وچ انسانی ہمت تے حوصلے دی لازوال علامتی کہانی اے۔ تہاڈا کیہ خیال اے؟
(16)

سوال نمبر 9: بیٹھ لکھے سرناویاں وچوں کسے دو اتے نوٹ لکھو۔ (8+8) (16)

(الف) مواظظ نوشہ گنج بخش

(ب) انشانیہ

(ج) جہاتیاں

(د) ناول نگاری